

सर्वोच्च अदालत, पूर्ण इजलास
माननीय न्यायाधीश डा. श्री मनोजकुमार शर्मा
माननीय न्यायाधीश श्री नहकुल सुवेदी
माननीय न्यायाधीश श्री तिलप्रसाद श्रेष्ठ
फैसला

०७५-NF-००४१

मुद्दा: उत्प्रेषणयुक्त परमादेश।

कालिका नगरपालिका चितवनका तर्फबाट ऐ. वडा नं. ३ का वडा अध्यक्ष पुनरावेदक
टिकाराज रिजाल ----- १ विपक्षी

विरुद्ध

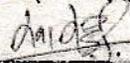
जिल्ला धादिङ्ग, सल्यानटार गा.वि.स. वडा नं. ७ बस्ने मनबहादुर ठकुरी ----- १
जिल्ला चितवन, कल्याणपुर गा.वि.स. वडा नं. ३ बस्ने पुर्ण प्रसाद अधिकारी ---- १
जिल्ला पर्सा, ठोरी गा.वि.स. वडा नं. १ बस्ने हिरा प्रसाद कुँवर (कमरजोगी) --- १
जिल्ला पर्सा, ठोरी गा.वि.स. वडा नं. १ बस्ने लक्ष्मण कुँवर ----- १
जिल्ला पर्सा, ठोरी गा.वि.स. वडा नं. १ बस्ने ज्ञानबहादुर कुँवर (कमरजोगी) ----- १
जिल्ला चितवन, गर्दी गा.वि.स. वडा नं. ८ बस्ने लक्ष्मण सिंह ठकुरी ----- १
जिल्ला ललितपुर, भारदेव गा.वि.स. वडा नं. १ बस्ने कृष्णबहादुर बुढाथोकी ----- १
जिल्ला चितवन, कल्याणपुर गा.वि.स. वडा नं. ४ बस्ने कमलादेवी राजथला ----- १
जिल्ला कास्की, लुम्ले गा.वि.स. वडा नं. ९ बस्ने गुम प्रसाद गुरुड ----- १

प्रत्यर्थी
निवेदक

यस अदालतमा फैसला गर्ने: माननीय न्यायाधीश श्री चोलेन्द्र शम्शेर ज.ब.रा.

माननीय न्यायाधीश श्री प्रकाशमान सिंह राउत

फैसला मिति: २०७५।५।२७

Ande

यस अदालतको मिति २०७५।५।२७ को आदेश उपर न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा ११ को उपदफा (२) को खण्ड (ख) बमोजिम पुनरावलोकनको अनुमति प्राप्त भै पूर्ण इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार रहेको छ :-

तथ्य खण्ड

१. हामी निवेदकहरु क्रमशः मनबहादुर ठकुरीको नाममा मालपोत कार्यालय चितवनमा एकलौटी दर्ता श्रेस्ता कायम भएको चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स.वडा नं. ५(ग) कि.नं. ५३५ को विगाहा ०-१-० जग्गा, म निवेदक पूर्ण प्रसाद अधिकारीको नाममा दर्ता भएको चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स.वडा नं. ८(क) कि.नं. २०२ को विगाहा ०-१-० जग्गा, म निवेदक हिरा प्रसादको आमा नयना कुँवर जोगीको नाममा दर्ता भएको चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स.वडा नं. ९(ख) कि.नं. ६१ को विगाहा ०-०-१० जग्गा, म निवेदक लक्ष्मण कुँवरको नाममा दर्ता भएको चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स.वडा नं. ८(क) कि.नं. ३३३ को विगाहा ०-१-० जग्गा, म निवेदक ज्ञानबहादुर कुँवरको नाममा दर्ता भएको चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स.वडा नं. ७(ख) कि.नं. ७२ को विगाहा ०-१-४ जग्गा, म निवेदक लक्ष्मण सिंह ठकुरी नाममा दर्ता भएको चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स.वडा नं. ९(क) कि.नं. ५६१ को विगाहा ०-२-० जग्गा, म निवेदक कृष्णबहादुर बुढाथोकीको नाममा दर्ता भएको चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स.वडा नं. ८(क) कि.नं. २०५ को विगाहा ०-१-० जग्गा, म निवेदक कमलादेवी राजथलाको पति नजरमान राजथलाको नाममा दर्ता भएको चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स.वडा नं. ५(ख) कि.नं. ५६० विगाहा ०-२-० जग्गा र म निवेदक गुम प्रसाद गुरुङको नाममा दर्ता भएको चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स.वडा नं. ९(ख) कि.नं. ५७ को विगाहा ०-१-० जग्गा भोग चलन गरी आएका थियौं। तत्कालिन श्री ५ को सरकारले २०५१ सालमा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज विस्तार तथा सुदृढिकरण गर्ने प्रयोजनका लागि तथा राप्ती नदीको कटान र चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जका जंगली जनावरहरुबाट चितवन जिल्ला राप्ती नदी पारीका पदमपुर गा.वि.स.का स्थानीय बासिन्दाहरुको सुरक्षार्थ चितवन जिल्ला राप्ती पारीका पदमपुरका जग्गाधनीहरुलाई चितवन जिल्ला जुटपानी गा.वि.स. स्थित सुगमटोलमा जग्गा स्थानान्तरण गर्ने तत्कालिन

Ande

dmid

मन्त्रिपरिषदको मिति २०५२।१।१८ को निर्णयले पदमपुर स्थानान्तरण आयोजना गठन भएको थियो। सो प्रयोजनको लागि २०५० सालमा लिइएको पारिवारिक लगत अनुसार पदमपुर गा.वि.स. को साविकमा कायम भएका जग्गावालाहरुलाई जग्गा सट्टाभर्ना स्वरूप जग्गा वितरण गर्न राप्ती नदी पारीका पदमपुरको साविक जग्गाधनीका जग्गाहरु चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जका लागि अधिग्रहण गरी सो को सट्टाभर्ना गर्नका लागि जुटपानीको छनोट गरिएको थियो। पदमपुर स्थानान्तरण समितिलाई प्राप्त १६०० विगाहा भित्रका जग्गाहरु नै नेपाल सरकारका नाममा दर्ता भएकोमा उल्लेखित जग्गा विपक्षी मध्येका साविक पदमपुर गा.वि.स. हाल परिवर्तित कालिका न.पा. को नाममा नेपाल सरकारको नाम खारेज भै वि.सं. २०६९ सालमा मालपोत कार्यालय चितवनमा दर्ता श्रेस्ता कायम राखेको २१ विगाहा ५ कठ्ठा ११.५ धुर (१४४०९९.६६ वर्गमिटर) जग्गाबाट हामीलाई सट्टाभर्ना दिने कार्यबाट वञ्चित गर्ने कार्य बदनियतपूर्ण भएको हुँदा सोही जग्गाबाट हामीले सट्टाभर्ना पाउन अन्य भरपर्दो वैकल्पिक उपचारको मार्ग नभएकोले नेपालको संविधानको धारा ४६ बमोजिम प्राप्त संवैधानिक उपचारको हक अन्तर्गत सोही संविधानको धारा १७(१)(ड), १८(१), २५(१)(२)(३) ले प्रत्याभूत गरेको हाम्रो मौलिक हकमा आघात पारेकाले यो निवेदन लिई सम्मानित अदालतमा उपस्थित भएका छौं। तत्कालिन मन्त्रिपरिषदको मिति २०५२।१।१८, २०५६।६।१८ तथा २०६३।१२।१ को निर्णय बमोजिम पदमपुर जग्गा स्थानान्तरण समितिको प्रस्ताव अनुसार साविक जग्गाधनी तथा पारिवारिक लगतमा दर्ता भएका जग्गाधनीहरुलाई जग्गा सट्टाभर्ना दिन चितवन जिल्ला साविक पदमपुर गा.वि.स. हाल परिवर्तित कालिका नगरपालिकाको नाममा मालपोत कार्यालय चितवनमा दर्ता राखेको २१ विगाहा ५ कठ्ठा ११.५ धुर (१४४०९९.६६ वर्गमिटर) जग्गा मध्ये कायम रहेको पदमपुर ८(क) कि.नं. २११, २२४, २२५, २३७, २३९ र ४१७ समेतका कित्ता ६ को जम्मा क्षेत्रफल १-८-० जग्गा विपक्षी कालिका न.पा.का नाममा दर्ता गर्ने निर्णयलाई उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी उल्लेखित ६ कित्ताहरुबाट हामी निवेदकहरुलाई तीन कठ्ठाका दरले हुन आउने क्षेत्रफल १-७-० जग्गा पदमपुर ८(क) कि.नं. २११, २२४, २२५, २३७, २३९, ४१७ समेतबाट सट्टाभर्ना हुने हुँदा पदमपुर स्थानान्तरण आयोजना

dmid

Amid

एवं पदमपुर स्थानान्तरण समितिको जग्गा स्थानान्तरणको प्रस्ताव निर्णय सो सँग सम्बन्धित कागजात सक्कल फाइल झिकाई हामी निवेदकहरुका नाममा पदमपुर स्थानान्तरण गर्ने मापदण्ड बमोजिम जग्गा सट्टाभर्ना दिनु भनी विपक्षीहरुका नाममा नेपालको संविधानको धारा १३३(२) बमोजिम परमादेशको आदेश जारी गरी पाउँ भन्ने बेहोराको निवेदनपत्र मागदावी।

२. यसमा के कसो भएको हो? निवेदकको माग बमोजिमको आदेश किन जारी हुनु नपर्ने हो? आदेश जारी हुनु नपर्ने मनासिव आधार कारण भए सो समेत खुलाई सूचना म्याद प्राप्त भएका मितिले बाटाका म्यादबाहेक १५ दिनभित्र विपक्षी नं. १, २, ३, ४ र ६ ले महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय मार्फत र विपक्षी नं. ५ र ७ को हकमा आफै वा आफनो कानूनबमोजिमको प्रतिनिधि मार्फत लिखित जवाफ पेश गर्नु भनी निवेदन र आदेशको प्रतिलिपि समेत साथै राखी विपक्षीहरुका नाममा म्याद सूचना जारी गरी लिखित जवाफ परे वा अवधि नाघे पछि नियमानुसार गरी पेश गर्नु भनी यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट मिति २०७२।१२।१९ मा भएको आदेश।
३. नेपाल सरकार संविधान तथा कानूनको परिपालना गरी, गराई कानूनी राज्यको अवधारणालाई साकार पार्ने र नागरिकका संविधान तथा कानून प्रदत्त हक, अधिकारहरुको सम्मान, संरक्षण एवं सम्बर्द्धन गर्ने कुरामा प्रतिवद्ध रहेको छ। तत्कालिन नेपाल सरकारले चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज विस्तार तथा सुदृढिकरण गर्ने प्रयोजनको लागि साविक पदमपुर गा.वि.स.का केही परिवारलाई स्थानान्तरण गर्ने निर्णय गरे बमोजिम पदमपुर स्थानान्तरण समिति गठन भई सोही समितिको निर्णय बमोजिम स्थानान्तरण गरिएको व्यहोरा रिट निवेदनमा नै उल्लेख भएको देखिन्छ। जग्गाधनीलाई स्थानान्तरण तथा जग्गा उपलब्ध गराउने कार्यमा यस कार्यालयको कुनै संलग्नता नभएको हुँदा विना आधार र कारण यस कार्यालयलाई विपक्षी कायम गरिनु निरर्थक भएकोले रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयको तर्फबाट पर्न आएको लिखित जवाफ।
४. यसमा चितवन जिल्लाको पदमपुर गा.वि.स. मा रहेको बासिन्दाहरुलाई स्थानीय राष्ट्रिय निकुञ्जको क्षेत्र विस्तार, नदी कटान तथा जङ्गली जनावरको आक्रमणको कारण स्थानीय

Amid

[Handwritten signature]

बासिन्दाहरुलाई त्यहाँबाट जुटपानी गा.वि.स. को सगुनटोलमा स्थानान्तरण गर्ने गरी तत्कालिन मन्त्रिपरिषदको २०५२ सालमा भएको निर्णयको कार्यान्वयनको सिलसिलामा मुआब्जा बुझ्न बाँकी रहेका बासिन्दामध्ये जिल्ला विकास समितिबाट सिफारिस भएका १०१ परिवारलाई सो स्थानमा सामुदायिक वन क्षेत्रको रूपमा छुट्याइएको ९६ विगाहा जग्गा मध्येबाट जग्गा वितरण गर्न र जग्गा वितरण कार्यलाई व्यवस्थित गर्न समिति गठन गर्न एवं उपर्युक्त बमोजिम पदमपुर गा.वि.स. का साविक बासिन्दालाई स्थानान्तरण गर्ने सम्बन्धमा मुआब्जा बुझ्न बाँकी रहेका उपर्युक्त बमोजिम सिफारिस भइआएका १०१ परिवारलाई जग्गा वितरण गर्न नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद) को निर्णयको निमित्त प्रस्ताव पेश गरिएको र सोही बमोजिम निर्णय भएको हो। यसमा निवेदकको संवैधानिक वा कानूनी हक हनन हुन जाने गरी यस मन्त्रालयबाट काम कारवाही नभएको हुँदा रिट निवेदन खारेजभागी छ, खारेज गरी पाउँ भनी नेपाल सरकार, सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयका तर्फबाट पर्न आएको लिखित जवाफ।

५. विपक्षीले जिल्ला विकास समिति चितवनका विरुद्धमा उक्त निवेदन दिने हकद्वैया नहुँदा निवेदन दावी शुरुमा नै खारेज भागी छ खारेज गरी पाउँ। विपक्षीले निवेदनको प्रकरण नं.१, २, ३ र ४ मा उल्लेखित व्यहोरा मध्ये तत्कालिन श्री ५ को सरकारले चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज विस्तार तथा सुदृढिकरण गर्ने प्रयोजनका लागि तथा राप्ती नदीको कटान र चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जका जङ्गली जनावरहरुबाट सुरक्षा गर्नका लागि राप्ती नदी पारीका पदमपुर गा.वि.स.का स्थानीय परिवारहरुको लागि चितवन जिल्ला जुटपानी गा.वि.स. स्थित सगुनटोलमा जग्गा स्थानान्तरण आयोग गठन भएको कुरामा कुनै विवाद हुन सक्दैन। तत्कालिन श्री ५ को सरकारको मन्त्रिपरिषदको मिति २०५२।१।१८, मिति २०५६।६।१८ तथा मिति २०६३।१२।१ को निर्णय बमोजिम पदमपुर जग्गा स्थानान्तरण समितिको निर्णय बमोजिम साविक जग्गाधनी तथा पारिवारिक लगतमा नाम दर्ता भएका जग्गाधनीले जग्गा प्राप्त गरी सकेका छन्। विपक्षी निवेदकहरु तत्कालिन प्राप्त पारिवारिक लगतमा नाम समावेश नभएका र नेपाल सरकारले पदमपुर स्थानान्तरण समितिलाई प्रत्यायोजन गरेको अधिकार भित्र रही पारिवारिक लगत माग गर्दा नाम नभएका व्यक्ति हुन्। जहाँसम्म विपक्षीले यस संस्थालाई समेत विपक्षी बनाई दिएको

[Handwritten signature]

Andi

निवेदनका सम्बन्धमा यस संस्थालाई नेपाल सरकारले विपक्षीको माग बमोजिमको जग्गा एवं मुआब्जा दिने कुनै अधिकार प्रत्यायोजन नगरेको, त्यस्तै विपक्षीको निवेदनको प्रकरण नं. ५, ६ र ७ मा उल्लेखित व्यहोरा हाम्रो हकमा आकर्षित हुन सक्दैन। जिल्ला विकास समितिको कार्यालय चितवनबाट विपक्षीहरूलाई प्राप्त मौलिक एवं कानूनी हकमा आघात पार्ने कुनै कार्य भएको छैन। जिल्ला विकास समिति स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ अन्तर्गत स्थापित संस्था भएको र यस संस्थाले जहिले पनि प्रचलित नेपाल कानून एवं नेपाल सरकारले समय समयमा दिने नीति निर्देशन भित्र रही आफ्नो पदीय जिम्मेवारी पूरा गर्नु पर्ने हुँदा प्रचलित संविधान एवं कानूनको उच्च सम्मान गरी आएको छ। नेपाल सरकारले तत्कालिन पदमपुर स्थानान्तरण समितिको म्याद समाप्त भएपछि केही समयका लागि उक्त समितिले गर्ने काम जिल्ला विकास समिति चितवनलाई तोकेपनि अन्य अधिकारहरू नदिएको हुँदा विपक्षी निवेदकले जिल्ला विकास समिति चितवनका विरुद्ध दिएको निवेदन झुठो हो। नेपाल सरकारले तत्कालिन पदमपुर गा.वि.स.का व्यक्तिहरूलाई जुटपानी गा.वि.स. स्थित सगुनटोलमा सार्नका लागि लिइएको पारिवारिक लगत बमोजिमका जग्गाहरू वितरण गर्ने कार्य सम्पन्न गरी सकेको अवस्था छ। विपक्षीहरूले तत्कालिन नेपाल सरकारको निर्णय बमोजिम जारी गरिएको सूचना अर्थात् संकलन गरिएको पारिवारिक लगत बमोजिमका जग्गाहरू वितरण गर्ने कार्य सम्पन्न गरी सकेको अवस्था छ। विपक्षीहरूले तत्कालिन नेपाल सरकारको निर्णय बमोजिम जारी गरिएको सूचना अर्थात् संकलन गरिएको पारिवारिक लगत भित्र नाम समावेश नगरेका पारिवारिक लगतमा नाम छुट भएका परिवारको लगत संकलन गरी पदमपुर स्थानान्तरण समिति मार्फत जुटपानी स्थित सगुनटोलमा जग्गा वितरण गर्ने कार्य समाप्त भई आयोग समेत विघटन भएको अवस्था छ। नेपाल सरकारले उल्लेखित काम सम्पन्न गर्ने क्रममा शुरुमा गठित आयोग विघटन गरी केही समयका लागि समन्वय गर्न जिल्ला विकास समिति चितवनलाई अधिकार दिइएतापनि पुनः उक्त अधिकार यस संस्थासँग छैन। विपक्षी निवेदकहरू नेपाल सरकारको तत्कालिन निर्णय बमोजिम पदमपुरबाट जुटपानीको सगुनटोल सार्ने व्यक्तिका रूपमा नपरेका र उक्त गा.वि.स. बाट सगुनटोलमा सार्ने एवं जग्गा वितरण गर्ने कार्य समाप्त भएपछि विपक्षीहरूले हामीलाई पनि उक्त ठाउँमा

Andi

[Handwritten signature]

जग्गाको सोधभर्ना र मुआब्जाका लागि सिफारिस गरी पाउँ भनी यस कार्यालयमा च.नं. १२५० मिति २०७०।१२।१८ मा पदमपुर गा.वि.स. को कार्यालयमा निवेदन दर्ता गराएका हुँदा पदमपुर गा.वि.स. को सर्वपक्षीय बैठकको निर्णय अनुसार विपक्षीहरूबाट यस्तो निवेदन पर्न आएकोले यस्ता निवेदन उपर के कसरी प्रक्रिया अगाडि बढाउन सकिने हो आवश्यक निर्देशनका लागि सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयमा सिफारिस गरीदिनका लागि जिल्ला विकास समिति चितवनलाई अनुरोध भई आएकोले यस कार्यालयबाट पदमपुर गा.वि.स. मार्फत प्राप्त निवेदन उपर के कसरी प्रक्रिया अगाडि बढाउन सकिने हो आवश्यक निर्देशनका लागि सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयमा अनुरोध गर्ने भनी च.नं. ३२८८ मिति २०७१।१।१५ मा नेपाल सरकार सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयमा पदमपुर गा.वि.स. को कार्यालयबाट प्राप्त निवेदन सहितका कागजात पठाइएकोमा हालसम्म कुनै निर्देशन प्राप्त नभएको हुँदा विपक्षीको निवेदन व्यहोरा झुठो हो। यस कार्यालयलाई स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ ले दिएको अधिकार एवं नेपाल सरकारले समय समयमा दिने नीति निर्देशनभित्र रही कार्य गर्ने अधिकार मात्र भएको र नेपाल सरकारको नाममा रहेका र नेपाल सरकारको निर्णय बमोजिम वितरण गर्ने जग्गाहरू सरकारको निर्णय एवं आदेश वेगर कसैलाई पनि दिन नमिल्ने र दिने दिलाउने कार्यमा यस कार्यालयको कुनै अधिकार नभएको हुँदा विपक्षीले यस कार्यालयलाई समेत विपक्षी बनाई दिइएको निवेदन दावी खारेजभागी छ। यस संस्थाबाट विपक्षीको निवेदन दावी बमोजिमको मौलिक एवं कानूनी हकमा कुनै असर नपारेको र विपक्षीबाटै उल्टै अधिकार नभएको संस्थाले जग्गा सट्टाभर्ना एवं मुआब्जा उपलब्ध नगराएको भनी अधिकार नै नभएको संस्थालाई अनावश्यक दुःख हैरानी दिने बदनियतका साथ दिइएको निवेदन दावी खारेजभागी हुँदा खारेज गरी न्याय इन्साफ पाउँ भन्ने जिल्ला विकास समिति भरतपुरको तर्फबाट पर्न आएको लिखित जवाफ।

६. विपक्षी निवेदकहरूले मागदावी गरे अनुसारको साविक पदमपुर गा.वि.स. कार्यालय (हाल कालिका नगरपालिका) को नाममा दर्ता पूर्जा कायम भएको जग्गा मध्येबाट १-७-० जग्गा मागदावी गरेकोमा नेपाल सरकारले स्थानीय निकायलाई संरक्षणको लागि

[Handwritten signature]

Handwritten signature

हस्तान्तरण गरेको अचल सम्पत्ति भएको र सो को हकमा सरकारको निर्णय विना उक्त सम्पत्तिको हक हस्तान्तरण गर्न नसकिने, हाल स्थानीय निकायमा जन निर्वाचित प्रतिनिधिहरू नभएको र स्थानीय निकायको नामको अचल सम्पत्तिको हक हस्तान्तरण कार्य स्थानीय निकायको निर्वाचित परिषदको निर्णयबाट मात्र हस्तान्तरण वा स्वामित्व परिवर्तन गर्न सकिने स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ मा व्यवस्था भएको, विपक्षी निवेदकले दावी गरे अनुसार साविक पदमपुर वस्तीका Village Profile का आधारबाट प्रति परिवार ३ कठ्ठाका दरले जग्गा उपलब्ध गराउने निर्णय भए बमोजिम तत्कालिन समयमा साविक पदमपुर स्थानान्तरण आयोग र जिल्ला विकास समितिको संयुक्त पहलमा सार्वजनिक सूचना जारी गरी तोकिएको मितिमा प्रमाण सहित सम्पर्क गर्ने परिवारलाई निर्णय अनुसार सोही समयमा नै जग्गा उपलब्ध गराई सकिएको, उक्त समयको सो क्षेत्रको जग्गा वितरण सम्बन्धी अभिलेख तोकिएको अवधि पश्चात संरक्षणका सिलसिलामा हाल जिल्ला विकास समिति भरतपुर चितवनमा रहेको, रिट निवेदनका विपक्षीहरूले सरकारी जग्गा पाउने मनसायले तोकिएको समय पश्चात विभिन्न बहाना बनाई मागदावी गरेको देखिँदा नेपाल सरकारले संरक्षणको लागि स्थानीय निकायलाई जिम्मा लगाई सुम्पिएको उक्त जग्गा नगरपालिकाको कार्यालय भवन तथा वडा कार्यालय निर्णय अनुसार भविष्यमा आइपर्ने विभिन्न आपतकालिन अवस्थामा नगरपरिषदको निर्णय अनुसार दैवीप्रकोपको समयमा गरिनुपर्ने उद्धारकार्य प्रयोजन, विकास निर्माण, पार्किङ्ग, प्राविधिक शिक्षालय, बालउद्यान, प्रतिकालय जस्ता नगरस्तरीय सामुहिक तथा सामुदायिक प्रयोजनका कार्य उपयोगमा ल्याउनु पर्ने अवस्थाका लागि संरक्षण गरी राख्नुपर्ने देखिन आएकोले विपक्षीहरूले अचल सम्पत्ति मागदावी गर्ने गरी दायर भएको उत्प्रेषणको रिट खारेज गरी पाउँ भनी कालिका नगरपालिका कार्यालय, चितवनको तर्फबाट पर्न आएको लिखित जवाफ।

७. यसमा निवेदकहरूको रिट निवेदनमा उल्लेख गरिएको चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स. वडा नं. ५(ग) कि.नं. ५३५, ऐ.वडा नं. ८(क) कि.नं. २०२, ३३३ र २०५, ऐ.वडा नं. ७(ख) कि.नं. ७२, ऐ. वडा नं. ९(ख) कि.नं. ६९, ५७, ऐ.वडा नं. ९(क) कि.नं. ५६९, ऐ.वडा नं. ५(ख) कि.नं. ५६० समेतका कित्ता जग्गाहरू चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज

Handwritten signature

Handwritten signature

विस्तार तथा सुदृढिकरण आयोजना अनुसार गठन भएको पदमपुर स्थानान्तरण कार्यक्रम अन्तर्गत परेको हो वा होइन? पदमपुर स्थानान्तरण कार्यक्रम अन्तर्गत परेको भए निवेदकहरूको उल्लेखित जग्गा वापत निवेदकहरूलाई सट्टाभर्ना जग्गा तथा मुआब्जा उपलब्ध गराइयो कि गराइएन? उपलब्ध नगराइएको भए निवेदकहरूलाई सट्टाभर्ना जग्गा दिने सम्बन्धी कामकारवाही अगाडि बढाइएको छ, छैन वा के कुन अवस्थामा पुगेको छ? स्पष्ट जवाफ तथा विवरण प्रत्यर्थीहरूबाट मगाई आएपछि नियमानुसार गरी पेश गर्नु भनी यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट मिति २०७५।३।२७ मा भएको आदेश।

८. जग्गा सट्टाभर्नाबाट बञ्चित निवेदकहरूलाई जग्गा सट्टाभर्ना उपलब्ध गराउनु पर्ने देखिँदा निवेदनमा माग भए बमोजिम स्थानान्तरण समिति विघटनको समयमा बाँकी रहेको हाल कालिका नगरपालिका चितवनको नाममा मालपोत कार्यालय चितवनमा दर्ता श्रेस्ता कायम रहेको बिभिन्न ६२ कित्ताका २१ विगाह ५ कठ्ठा ११.५ धुर जग्गा मध्ये हाल निवेदकहरू घर गोठ समेत बनाई बसेका निवेदनमा उल्लेखित पदमपुर ८(क) कि.नं. २११, २२४, २२५, २३७, २३९, ४१७ समेतका कित्ता ६ का जम्मा क्षेत्रफल (१-८-०) एक विगाह आठ कठ्ठा जग्गा उक्त विपक्षी साविक पदमपुर गा.वि.स. (हाल कालिका न.पा.) का नाममा दर्ता गर्ने पदमपुर स्थानान्तरण समितिका पदेन सदस्यहरूको बैठकबाट भएको निर्णय कानूनसम्मत नदेखिँदा उक्त निर्णय उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी दिएको छ। अब निवेदकहरूले उक्त जग्गाबाट के कति जग्गा सट्टा भर्ना प्राप्त गर्ने भन्ने सम्बन्धमा हेर्दा, तत्कालिन पदमपुर स्थानान्तरण आयोजनाबाट नेपाल सरकार समक्ष पेश भएको प्रस्तावको प्रस्ताव नं. २(ग)(१) मा उल्लेखित “भिलेज प्रोफाइलमा नाम समावेश भएका तर आफ्नो जग्गा नभई अर्काको नाममा काम गरी बसेकाहरू वा ३ कठ्ठासम्म जग्गा भएका परिवारलाई ३ कठ्ठासम्म जग्गा दिने” भन्ने प्रस्ताव तथा सोही बमोजिम नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषदबाट निर्णय भई यी निवेदकहरू बाहेक अन्य जग्गाधनीहरूको हकमा सोही बमोजिम कार्यान्वयन भई आएको अवस्थामा यी निवेदकहरू समेत उक्त प्रस्ताव नं. २(ग)(१) बमोजिमको वर्गमा परेको देखिएकोले सबै नागरिकलाई कानूनको समान संरक्षण गर्नुपर्ने नेपालको संविधानको धारा १८(१) को संवैधानिक प्रावधानको परिप्रेक्ष्यमा समेत यी निवेदकहरूले प्रति परिवार ३ कठ्ठाका दरले जग्गा सट्टा

Handwritten signature

dnid

भर्ना पाउने नै देखिन्छ। तसर्थ, उल्लेखित पदमपुर ८(क) कि.नं. २११, २२४, २२५, २३७, २३९ र ४१७ समेतका ६ वटा कित्ताको जम्मा क्षेत्रफल (१-८-०) एक विगाहा आठ कठ्ठा जग्गाबाट प्रति निवेदक ३ कठ्ठाका दरले जग्गा सट्टाभर्ना दिनु दिलाउनु भनी विपक्षीहरूका नाममा परमादेशको आदेश जारी गरिदिएको छ भन्ने बेहोराको यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट मिति २०७५।५।२७ मा भएको आदेश।

९. कालिका नगरपालिका चितवनको वडा नं. ३ को कार्यालय विपक्षी निवेदकहरूले दावी गरेको मध्येको कि.न. ४१७ मा रहेको छ भने दावीका अन्य कित्ताहरूमा विपक्षी निवेदकहरू कसैको पनि घर गोठ रहेको छैन। भिलेज प्रोफाइलको घरधुरीमा विपक्षी निवेदकहरूको नाम नभएको र छुट्टैमा समेत कायम नरहेकोमा केवल मुआब्जा पाउने ८५ जनाको सूचीमा नाम भएको आधारमा निजहरूले अन्य सरह जग्गा सट्टामा पाउने अवस्था नै छैन। निवेदकहरूले दावी गरेका जग्गामा निजहरूको घरबास पनि थिएन। ती जग्गाहरू खाली रहेका छन्। निवेदकहरूको चितवन जिल्लाको अन्यत्र बसोबास, घर वंगला समेत रहेको कुरा निजहरूको नाममा रहेको चितवनको उच्च बजार मूल्य रहेको जग्गाहरूको श्रेस्ताबाट नै खुल्दछ। यसबाट निवेदकहरू साच्चिकै पीडित र सट्टाभर्ना जग्गा पाउने हैसियतमा उक्त जग्गा अधिग्रहणको प्रक्रिया र नीतिभित्र नपर्ने स्पष्ट छ। यो तथ्यलाई तत्काल हामी जन प्रतिनिधिले काम सम्हाल्ने समयमा यथोचित सूचना समेतको अभाव भएको अवस्थामा कर्मचारीहरूले कार्यालय सन्चालन गरी रहेको समयको फाइदा मात्र विपक्षी निवेदकहरूले उठाउन खोज्नु भएको हो। यस नगरपालिकाको वडा कार्यालय रहेको जग्गालाई आफू बसोबास गरी आएको घर गोठ भनी निवेदनमा उल्लेख गरी विपक्षीहरूले अदालतलाई समेत गुमराहमा पारी दुषित हात लिई अदालतमा प्रवेश गरेका छन्। सो तथ्यलाई पुष्टि गर्ने प्रमाण तत्कालको अवस्थामा पेश हुन नसकोले प्रमाणमा समेत लगाई पाउँ। अतः सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट मिति २०७५।५।२७ मा गरिएको फैसलामा लिएको निर्णयाधार नै प्रकरण प्रकरणमा लेखिए बमोजिम तथ्यगत रूपमा नै त्रुटियुक्त छन्। तसर्थ भिलेज प्रोफाइलमा आफ्नो नाम नभएका विपक्षी निवेदकहरूले कालिका नगरपालिकाको नाममा दर्ता भै पूर्ववत समयबाट नै वडा कार्यालय सन्चालन भई रहेका जग्गाबाटै जग्गा पाउने गरी गरिएको फैसला

dnid

Handwritten signature

कानून र प्रमाणको रोहबाट त्रुटिपूर्ण रहेको र सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट ने.का.प.२०७२,अंक ३ नि.नं. ९३६३, ने.का.प. २०६६ अंक ९ नि.नं. ८२३० र ने.का.प. २०२९ अंक १ नि.नं. ७१२ मा प्रतिपादित सिद्धान्त समेतको प्रतिकूल भएकोले पुनरावलोकनको निस्सा प्रदान गरी उक्त आदेश बदर गरी इन्साफ गरी पाउँ भन्ने बेहोराको कालिका नगरपालिका चितवनको तर्फबाट पर्न आएको निवेदन।

१०. यसमा रिट निवेदनमा निवेदकहरूले साविक पदमपुर गाउँ विकास समितिमा विभिन्न कित्ता जग्गा रहेको भन्ने सम्म उल्लेख गरेको देखियो। सो जग्गामा आफ्नो घरबास थियो भनी उल्लेख गरिएको देखिएन। निवेदक मध्ये अधिकांश निवेदकहरूको साविक पदमपुर गा.वि.स.मा घर धुरी कायम नभएको मुआब्जा मात्र पाउनेहरूको सूचीमा नाम रहे भएको देखियो। स्थानान्तरणको प्रयोजनको लागि आधार लिइएका Village Profile मा निवेदकहरूको नाम थियो भन्ने पनि रिट निवेदनमा उल्लेख भएको नपाइएको यस अवस्थामा निवेदकहरूको अन्यत्र वा जिकिर लिएको क्षेत्रमा घरबास थियो वा थिएन भन्ने प्रमाणको रोहबाट मूल्याङ्कन गरी हेरिने विषय हो। रिट क्षेत्रबाट स्थापित हकको सम्म प्रचलन हुनेमा तथ्यको प्रश्नमा प्रवेश गरी पदमपुर गाउँ विकास समिति वडा नं.८(क) कि.नं. २११, २२४, २२५, २३७, २३९ र ४१७ समेतको जग्गाहरूबाट ३ (तीन) कठ्ठाका दरले जग्गा नै सट्टा भर्ना दिनु भनी संयुक्त इजलासबाट मिति २०७५।५।२७ मा भएको फैसला ने.का.प.२०२९, नि.नं. ७१२ मा प्रतिपादित सिद्धान्तको विपरीत भई न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा ११(२)(ख) को अवस्था विद्यमान रहेको देखिँदा पुनरावलोकन गर्न अनुमति प्रदान गरिएको छ। नियमानुसार पेश गर्नु भनी यस अदालतबाट मिति २०७६।१।१९ मा भएको आदेश।

११. हामी लिखित प्रतिवादकर्ताहरूको स्थानान्तरण क्षेत्र राप्ती पारीको साविक पदमपुर गा.वि.स.का जग्गाहरू पदमपुर ५(ग) कि.नं. ५३५, ८(क) कि.नं. २०२, ९(ख) कि.नं. ६१, ८(क) ३३३, ७(ख) कि.नं. ७२, ९(क) कि.नं. ५६१, ८(क) कि.नं. २०५, ५(ख) कि.नं. ५६० र ९(ख) कि.नं. ५७ को जग्गाहरू राष्ट्रिय निकुञ्जको विस्तारको लागि पदमपुर स्थानान्तरण गर्ने प्रस्ताव सहित समितिको अधिग्रहणमा परेको र यी जग्गाहरूको सट्टाभर्ना पाउन नसकेको अवस्थामा सट्टाभर्नाको क्रममा जग्गा रहनगएको र

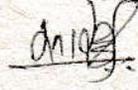
Handwritten signature

and

पदमपुर ८(क) कि.नं. २११, २२४, २२५, २३७, २३९ र ४१७ को ६ कित्ता जग्गामा सुरक्षा चुनौति तथा न्याय प्राप्तिको संघर्षका लागि हामी रिट निवेदकका परिवारहरु संयुक्त परिवारका रुपमा सामूहिक रुपले घरगोठका साथ बसोबास, भोगचलन गरी आएको जग्गा सम्मानित सर्वोच्च अदालतको मिति २०७५।५।२७ को फैसलाबाट सट्टाभर्ना स्वरुप हामी लिखित प्रतिवादकर्ताले पाएका हौं। भोगचलन सम्बन्धी प्रमाणहरु संलग्न छ। यस्तो विद्यमान यथार्थ वस्तुनिष्ठ परिस्थिति हुँदा हुँदै विपक्षीले कानूनद्वारा संरक्षित स्थापित हकको विरुद्ध तथ्यगत प्रश्नमा प्रवेश गरी ती ६ कित्ता जग्गाहरु सट्टाभर्ना पाउने होइन भनी कालिका न.पा. ले उठान गरेको तथ्य र हामी लिखित प्रतिवादकर्ताले पदमपुर स्थानान्तरण समितिको अधिग्रहणमा परेको हाम्रो हक भोगको जग्गाको सट्टाभर्ना नदिए उपर असाधारण अधिकार अन्तर्गत परेको निवेदनलाई गलत अर्थ लगाएको र विपक्षी परिवर्तित कालिका न.पा. ले सम्मानित सर्वोच्च अदालतको मिति २०७५।५।२७ को आदेश अनुसार प.सं. ०७५/७६ च.नं. १९९ मिति २०७५।४।८ को पत्रबाट लिखित जवाफ लगाउँदा लिएको तथ्य र व्यहोरा भन्दा भिन्न पारी अदालतलाई झुक्याई ढाँटी गुमराहमा राखी आकर्षित हुन नसक्ने नजिर र तथ्य उल्लेख गरी दिएको पुनरावलोकनको निवेदनको आधारमा सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट मिति २०७६।१।१९ गते पुनरावलोकन गर्ने अनुमति प्रदान गर्ने भनी भएको आदेश कायम रहन सक्ने अवस्था नहुँदा उक्त पुनरावलोकन निवेदन तथा आदेशलाई बदर गरी यस सम्मानित सर्वोच्च अदालतको संयुक्त इजलासबाट मिति २०७५।५।२७ मा भएको फैसलालाई सदर कायम गरी पाउँ भन्ने बेहोराको प्रत्यर्थी मनबहादुर ठकुरी समेतको संयुक्त लिखित प्रतिवाद।

१२. यसमा निवेदन नं. ०७२-WO-०७३१ को मिति २०७५।५।२७ को आदेश उपर पुनरावलोकनको अनुमति प्राप्त भई पेश भएको प्रस्तुत मुद्दामा मूल निवेदनमा विपक्षी नेपाल सरकार समेतलाई प्रतिनिधित्व गराउन आवश्यक देखिएकोले उक्त निवेदन एवं पदमपुर स्थानान्तरण आयोजना सम्बन्धित नेपाल सरकारको निर्णयको प्रतिलिपिहरु लगायतका आयोजना सम्बन्धी अन्य कागजातहरु समेतको मिसिल लिई पेशीका दिन

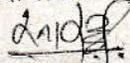
and

उपस्थित हुन महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयलाई पेशीको सूचना पठाई नियमानुसार गर्नुहोला भनी यस अदालतबाट मिति २०७८।९।२९ मा भएको आदेश।

ठहर खण्ड

१३. नियम बमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदकका तर्फबाट उपस्थित विद्वान बरिष्ठ अधिवक्ताद्वय श्री बट्टी बहादुर कार्की र श्री केदार प्रसाद दाहालले रिट निवेदकहरूले दावी गरेको जग्गामा निजहरू घर गोठ बनाई बसेको होईन। अर्काको जग्गामा बसेका निवेदकहरूले कित्ता नं. नै उल्लेख गरी सोही कित्ता जग्गा सट्टाभर्ना पाउँ भनी दावी लिन मिल्दैन। निजहरूको नाम भिलेज प्रोफाईलमा समावेश छैन। भिलेज प्रोफाइलमा आफ्नो नाम नै नभएका निवेदकहरूले कालिका नगरपालिकाको नाममा दर्ता भै पूर्ववत समयबाट नै वडा कार्यालय सन्चालन भई रहेका जग्गाबाटै जग्गा पाउने गरी यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट मिति २०७५।५।२७ मा भएको फैसला प्रचलित कानून र प्रमाणको रोहबाट समेत त्रुटिपूर्ण हुँदा बदर गरीपाउँ भनी बहस प्रस्तुत गर्नुभयो।
१४. त्यसै गरी प्रत्यर्थी/निवेदकहरूका तर्फबाट उपस्थित विद्वान बरिष्ठ अधिवक्ता श्री एकराज भण्डारी र विद्वान अधिवक्ताहरू डा.श्री भिमार्जुन आचार्य, श्री रामकृष्ण भन्डारी, श्री गोकुल भन्डारी, श्री मनोहर लामिछाने, श्री कपिलचन्द्र पोखरेलले रिट निवेदकहरू भिलेज प्रोफाईलमा नाम नपरेतापनि त्यहाँ घर जग्गा भएका व्यक्ति हुन्। समान अवस्थाका अन्य जग्गाधनीले सट्टाभर्ना पाएका छन्। यस अदालतको संयुक्त इजलासको आदेशानुसार निवेदकहरूले जग्गा प्राप्त गरी पुर्जा समेत बनिसकेको छ। न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा ११ को उपदफा ४ अनुसारको हदम्याद नाघेर पुनरावलोकनको निवेदन पर्न आएकोले संयुक्त इजलासको आदेश सदर कायम गरीपाउँ भनी बहस गर्नुभएको वहस सुनियो।
१५. त्यसैगरी ०७२-WO-०७३१ को मूल निवेदनमा विपक्षी बनाईएको नेपाल सरकार प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय समेतका तर्फबाट यस अदालतको आदेशानुसार उपस्थित विद्वान नायव महान्यायाधिवक्ता श्री पदम प्रसाद पाण्डे र विद्वान सह-न्यायाधिवक्ता श्री उद्वव प्रसाद पुडासैनीले निवेदकहरूको दावीको जग्गामा यस अदालतको

दस्तावेज

संयुक्त इजलासबाट फैसला हुनुभन्दा अगाडि हक स्थापित भएको थिएन तर उक्त फैसलाले रिट निवेदकहरूको हक स्थापित गरेको अवस्था छ। अदालतले हक स्थापित गर्न मिल्दैन। रिट निवेदकहरूले मौकामा दावी नगरी अरु व्यक्तिहरूले सट्टाभर्ना पाएपछीमात्र दावी गर्न आएको अवस्था हुँदा Equality को सिद्धान्त आकर्षित हुँदैन भनी गर्नुभएको बहस सुनियो।

१६. उपरोक्त बमोजिमको बहस सुनी मिसिल अध्ययन गरी हेर्दा भिलेज प्रोफाइलमा आफ्नो नाम नभएका प्रत्यर्थी/निवेदकहरूले कालिका नगरपालिकाको नाममा दर्ता भै पूर्ववत् समयबाट नै वडा कार्यालय सन्चालन भई रहेका जग्गाबाटै जग्गा पाउने गरी गरिएको संयुक्त इजलासको मिति २०७५।५।२७ को फैसला कानून र प्रमाणको रोहबाट त्रुटिपूर्ण रहेको र सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त समेतको प्रतिकूल भएकोले पुनरावलोकनको निस्सा प्रदान गरी उक्त आदेश बदर गरी इन्साफ गरी पाउँ भन्ने बेहोराको कालिका नगरपालिका चितवनको तर्फबाट निवेदन परेकोमा यस अदालतबाट मिति २०७६।१।१९ मा पुनरावलोकनको अनुमति प्रदान भै निर्णयार्थ पेश भै आएको देखिन्छ।

१७. उल्लेखित पुनरावलोकनको निवेदन समेतका मिसिल कागज अध्ययन गरी हेर्दा मुल रूपमा देहायको प्रश्नको निरूपण गर्नु पर्ने देखियो।

(क) प्रस्तुत पुनरावलोकनको निवेदन ऐनका म्याद भित्र दायर भएको छ, छैन ?

(ख) यस अदालतबाट मिति २०७५।५।२७ मा जारी भएको आदेश मिलेको छ, छैन ?

र निवेदकको पुनरावलोकन जिकिर बमोजिम हुनुपर्ने हो वा होइन ?

१८. अब पहिलो प्रश्न तर्फ विचार गर्दा, विपक्षीका तर्फबाट परेको पुनरावलोकनको निवेदनको तथ्यभिन्न प्रवेश गर्नुपूर्व प्रत्यर्थी/निवेदकतर्फका विद्वान कानून व्यवसायीहरूले उक्त निवेदन न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा ११(४) ले तोकेको म्याद नघाई दर्ता भएको हुँदा खारेज गरिनुपर्छ, तथ्यमा प्रवेश गरी निर्णय गर्न मिल्दैन भनी लिएको जिकिरका सम्बन्धमा विचार गर्नुपर्ने देखिन आयो। नेपालको संविधानको धारा १३३(४) मा सर्वोच्च अदालतले आफ्नो फैसला वा अन्तिम आदेशउपर पुनरावलोकन गर्ने अधिकारको प्रयोग संघीय कानून बमोजिम गर्ने भन्ने देखिन्छ। तदनुसार न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा ११

दस्तावेज

Handwritten signature

मा पुनरावलोकन गर्न सकिने विभिन्न पूर्वावस्थाहरू उल्लेख गरी ऐ. उपदफा (४) मा “पुनरावलोकनको लागि निवेदन दिँदा सर्वोच्च अदालतका न्यायाधीशले फैसला वा अन्तिम आदेशमा हस्ताक्षर गरी प्रमाणित गरेको मितिले साठी दिनभित्र दिनु पर्नेछ” भन्ने उल्लेख भएको देखिन्छ। मुलुकी देवानी कार्यविधि संहिता, २०७४ को दफा २२० को उपदफा (३) मा सोही बमोजिम नै “पुनरावलोकनको लागि निवेदन दिँदा सर्वोच्च अदालतका न्यायाधीशले फैसला वा अन्तिम आदेशमा हस्ताक्षर गरी प्रमाणित गरेको मितिले साठी दिनभित्र दिनु पर्नेछ” भन्ने व्यवस्था देखिन्छ।

१९. पुनरावलोकन सम्बन्धी उल्लिखित व्यवस्था यस अदालतको अन्तिम आदेश उपर साधारण अधिकार क्षेत्र अन्तर्गत दिइने निवेदन भएको हुँदा त्यस्तो निवेदन कानूनले तोकेको म्यादभित्रै दायर हुनुपर्ने तथ्यमा विवाद भएन। साधारण अधिकार क्षेत्र अन्तर्गतको कार्यविधिमा कानूनले तोकेको म्यादभित्र निवेदन दायर नगरिएमा त्यस्ता निवेदन उपर सुनुवाई हुन नसक्ने कार्यविधि कानूनको आधारभूत मान्यतालाई ईन्कार गर्न मिल्दैन। यस स्थितिमा उल्लिखित कानूनी व्यवस्थामा पुनरावलोकनको लागि निवेदन दिँदा फैसला वा अन्तिम आदेशमा हस्ताक्षर गरी प्रमाणित गरेको मितिले साठी दिनभित्र दिनुपर्ने भन्ने व्यवस्था देखिँदा उक्त म्याद नघाई नकल सारीलिएको मितिको आधारमा जहिले सुकै पनि पुनरावलोकनको निवेदन दायर गर्न सकिने भनी व्याख्या गर्नु उल्लिखित कानूनी व्यवस्था एवम् विधायिकी मनसाय अर्थात् कानूनका अक्षर र भावना दुवैका विपरित हुन्छ।

२०. जहाँसम्म न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा ११(४) मा न्यायाधीशले फैसला वा अन्तिम आदेशमा हस्ताक्षर गरी प्रमाणित गरेको मिति एकिन गर्ने आधार र अवस्था छ सो सम्बन्धमा प्रथमतः प्रचलित कानूनमा नै यो यति अवधिभित्र न्यायाधीशले फैसलामा हस्ताक्षर गरी प्रमाणिकरण गर्नुपर्ने भन्ने सम्बन्धमा भएको कानूनी व्यवस्थाको कार्यान्वयन हुन नसकेकोतर्फ यस इजलासको गम्भीर ध्यानाकर्षण भएको छ। यद्यपि यस अदालतको बहूदो कार्यबोझ र अदालतमा आवश्यक प्रयास जनशक्ति नहुँदा समयमा फैसला तयार भै प्रमाणित हुन नसकेको यथार्थलाई यो इजलासले अनदेखा गर्न सक्दैन तथापि फैसला तयार गर्नुपर्ने कानूनमा भएको व्यवस्थाको अक्षरशः कार्यान्वयन नहुनु वाञ्छनीय अवस्था होइन। उक्त व्यवस्था व्यवहारिक दृष्टिले कार्यान्वयनयोग्य छैन भने सो व्यवस्थाको

Handwritten signature

and

संशोधनतर्फ आवश्यक पहल गरिनु उपयुक्त हुन्छ। तर कानूनले तोकेको अवधिभित्र फैसला प्रमाणित हुन नसकी केही अवधि नघाई प्रमाणित भएको रहेछ भने सोही आधारमा प्रमाणिकरणको मिति थाहा नपाएको भनी जहिले सुकै नक्कल लिए पनि सोहि मितिका आधारमा म्याद गणना गरी अनन्तकालसम्म पुनरावलोकनको निवेदन दायर गर्न सक्ने भनी अर्थ गर्नु किमार्थ उचित हुँदैन।

२१. यस सम्बन्धमा पुनरावेदनको म्याद सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थालाई सन्दर्भका रूपमा हेर्नु सान्दर्भिक हुने देखियो। सामान्यतः एक तहको पुनरावेदनलाई पक्षको कानूनी अधिकारका रूपमा स्वीकार गरिएको र पक्षले पुनरावेदन गर्दा फैसला भएको "थाहा पाएको" मितिका आधारमा गर्न सकिने कानूनी व्यवस्था^१ भएकोमा उक्त कानूनमा प्रयुक्त "थाहा पाएको" मितिलाई समेत विधायिकाले अनन्तकालसम्म थाहा नपाएको भनी जिकिर लिन नपाउने गरी मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता, २०७४ को दफा १३४ को उपदफा (४) मा "फैसला भएको मितिले एक वर्षको अवधि नाघेपछि पक्षले फैसला भएको स्वतः थाहा पाएको मानिनेछ" भन्ने व्यवस्था गरेको र मुलुकी देवानी कार्यविधि संहिता, २०७४ को २०५ को उपदफा (४) मा "फैसला सुनी पाएको कागज नगरेको वा फैसला भएको सूचना तामेल नभएको भए मुद्दाको पक्षले मुद्दा फैसला प्रमाणिकरण भएको छ महिनासम्ममा फैसलाको नक्कल लिएको मितिले तीस दिनभित्र पुनरावेदन गर्न सक्नेछ" भन्ने व्यवस्था गरी पुनरावेदन गर्ने म्याद फौजदारी मुद्दातर्फ फैसला भएको बढीमा एक वर्ष र देवानी मुद्दामा बढीमा छ महिनाको अवधिमा स्वतः थाहा पाएको मात्रै व्यवस्था गरी पक्षको कानूनी हकका रूपमा स्वीकार गरिएको पुनरावेदनको अधिकारलाई समेत एउटा निश्चित म्यादभित्र थाहा पाएको मानिने गरी परिसीमित गरिएको सन्दर्भलाई दृष्टान्तको रूपमा ग्रहण गरी पुनरावलोकनको सन्दर्भमा समेत मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता, २०७४ को दफा १३४(४) अनुरूप समवर्ति रूपमा व्याख्या हुनु उपयुक्त देखियो। न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा ११(४) मा भएको "प्रमाणित गरेको मितिले" भन्ने वाक्यांशको अर्थ "थाहा पाएको मितिले" जस्तो असीमित म्याद कायम हुने गरी व्याख्या गर्न मिल्ने देखिएन। पुनरावलोकन जस्तो यस अदालतबाटसमेत अन्तिम

^१ मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता २०७४ को दफा १३४ तथा मुलुकी देवानी कार्यविधि संहिता, २०७४ को दफा २०५

Amid

आदेश वा फैसला भै अत्यन्त सीमित र खास आधारमा मात्र पुनरावलोकन गर्न सकिने कानूनी व्यवस्थालाई कानूनमा भएको व्यवस्था विपरित असिमित म्यादसम्म जहिले सुकै नकल सारी पुनरावलोकनको निवेदन दायर गर्न पाउने भन्नु उचित र तर्कसम्मत हुँदैन।

२२. सर्वोच्च अदालतबाट अन्तिम फैसला भइसकेका मुद्दामा कानूनमा भएको "प्रमाणिकरण गरेका मितिले साठी दिन भित्र" भन्ने व्यवस्था विपरित जहिले सुकै पुनरावलोकन गर्न पाउने/सक्ने भनी अर्थ गरेमा यस अदालतको फैसलाले निरूपण गरेका प्रश्नहरूको कार्यान्वयनको विषयमा अन्यौल र द्विविधा सृजना हुन जान्छ। जुन नेपालको संविधानको धारा १२८ मा भएको संविधान र कानूनको व्याख्या गर्ने यस अदालतको अन्तिम अधिकारको मर्म अनुरूप हुँदैन। उक्त अन्यौल र द्विविधालाई संबोधन गर्न एवम् न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा ११(४) मा भएको व्यवस्थालाई निश्चयात्मक बनाउनकालागि मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता, २०७४ को दफा १३४ को उपदफा (४) मा भएको पुनरावेदन गर्ने प्रयोजनको लागि तोकिएको "फैसला भएको मितिले एक वर्षको अवधि नाघेपछि स्वतः थाहा पाएको मानिने" व्यवस्था न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा ११(४) को प्रयोजनका लागि समेत समान रूपमा लागू हुने देखियो।

२३. यदी मुद्दामा पक्षले फैसला भएको एक वर्षको अवधी सम्म पनि सो फैसला तयार भै प्रमाणिकरण भएको थिएन भन्ने जिकिर साथ पुनरावलोकनको निवेदन दर्ता गर्न माग गरेमा यस अदालतका मुख्य रजिस्ट्रार वा निजले तोकेको अधिकारीले सो अवधिसम्म उक्त फैसला सर्वोच्च अदालतको वेबसाइटमा भएको आदेश वा फैसला खण्डमा प्रविष्ट (अपलोड) भएको मिति वा मुद्दा व्यवस्थापन प्रणालीमा प्रविष्ट (अपलोड) भएको मिति वा सम्बन्धित इजलास/फाँट/अभिलेख शाखामा फैसला तयार भएको भनी अभिलेख जनिएको मिति आदि मार्फत वा अन्य कुनै माध्यमबाट फैसला तयार भएको जानकारी सार्वजनिक भए नभएको यकिन गरी फैसला भएको मितिले एक वर्षको अवधीमा फैसला तयार भएको थिएन र यथार्थमा सो निवेदन फैसलामा हस्ताक्षर भै प्रमाणित भएको साठी दिन भित्रै छ भनी यकिन गरेको अवस्थामा मात्र दर्ता गर्नु उचित र तर्कसम्मत हुने देखियो। उल्लिखित अवस्थामा बाहेक फैसला भएको मितिले एक वर्षको अवधि नघाई दर्ता हुन आएका, न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा ११(४) बमोजिमका निवेदनलाई म्यादभित्र आएको भनी मात्र मिल्ने

Amid

Handwritten signature

देखिएन। फैसला भएको मितिले एक वर्ष भित्र वा फैसलामा हस्ताक्षर भै प्रमाणित भएको मितिले साठी दिन भित्र दर्ता हुन आएका निवेदनलाई म्याद नाघी आएको भन्न मिल्ने देखिएन। प्रस्तुत निवेदन मिति २०७५।०५।२७ को फैसला उपर मिति २०७५।१०।२४ मा यस अदालतमा दर्ता भै सो अवधिभित्रै दर्ता हुन आएको देखिएकाले म्याद नाघी दायर भएको देखिन आएन।

२४. अब दोश्रो प्रश्न तर्फ विचार गर्दा, चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज विस्तार तथा सुदृढीकरण योजना अन्तर्गत चितवन जिल्लाको तत्कालिन पदमपुर गा.वि.स.का जनताहरुलाई बाढी र नदीबाट बचाउने, जंगली जनावरहरुबाट वालीनाली र मानिसहरुको असुरक्षा हटाउने, राष्ट्रिय निकुञ्ज भित्रको वस्तीबाट जंगली जनावरको शिकार गर्नबाट जोगाउने, गैँडाको प्रजननका लागि उपयुक्त थलो निर्माण गर्ने तथा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको १५०० विगाहा वन क्षेत्र वृद्धि हुने आधार कारण र उद्देश्यसहित पदमपुर गा.वि.स. का जग्गाधनीहरुलाई जुटपानी गा.वि.स. मा स्थानान्तरण गर्न पदमपुर गाउँ विकास समिति स्थानान्तरण समिति गठन गरी सो समितिको काम कर्तव्य र अधिकार समेत तोकी मिति २०५२।१।१८ मा नेपाल राजपत्रमा सूचना समेत प्रकाशित भएको देखिन्छ। जग्गा सट्टाभर्नाको लागि ८०० विगाहा जग्गा माग भएको र अपूग भएकोमा पुनः ८०० विगाहा जग्गा थप गर्न मन्त्रिपरिषदमा प्रस्ताव गई तत्कालिन नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषदको बैठक नं. ५१/०६३ मिति २०६३।११।२१ बाट निर्णय भएकोमा सो पश्चात स्थानीय विकास मन्त्रालयमा पत्राचार तथा सो मार्फत कार्यान्वयनका लागि विभिन्न तहगत पत्राचार तथा निर्णयहरु भई जग्गा सट्टाभर्ना भएको देखिन्छ। तत्कालिन पदमपुर स्थानान्तरण आयोजनाबाट नेपाल सरकार समक्ष पेश भएको प्रस्तावको प्रस्ताव नं. २(घ)(१) मा “भिलेज प्रोफाइलमा नाम समावेश भएका तर आफ्नो जग्गा नभई अर्काको नाममा काम गरी बसेकाहरु वा ३ कठ्ठासम्म जग्गा भएका परिवारलाई ३ कठ्ठासम्म जग्गा दिने” भन्ने प्रस्तावमा स्थानीय विकास मन्त्रालयबाट मिति २०५६।७।११ तथा नेपाल सरकारबाट विभिन्न मितिमा निर्णय भई यी प्रत्यर्थी/निवेदकहरु बाहेकका अन्य जग्गाधनीहरुले जग्गा सट्टाभर्ना पाएको देखिन्छ।

Handwritten signature

dnid

२५. यी प्रत्यर्थी/निवेदकहरुले रिट निवेदनमा उल्लेख गरे बमोजिमका जग्गाहरु साविकको पदमपुर गा.वि.स. मा श्रेस्ता कायम भएका जग्गा रहेको र पदमपुर स्थानान्तरण समितिको जग्गा सट्टाभर्ना तथा मुआब्जा वितरण अभिलेखमा समावेस नभएको भनी कालिका नगरपालिकाको च.नं.१९९ मिति २०७५।४।८ को पत्र र नापी कार्यालय चितवनको च.नं. ९९ मिति २०७५।४।२९ को पत्र र मिसिल संलग्न जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जाको प्रतिलिपीबाट समेत देखिन्छ। भिलेज प्रोफाईलमा यी प्रत्यर्थी/निवेदकहरुको नाम उल्लेख नभएतापनि निजहरु उक्त पदमपुर गा.वि.स. मा जग्गा भएका व्यक्तिहरु भएको र निजहरुको नाम छुट हुन गएकोमा निजहरुले जग्गा सट्टाभर्ना वा मुआब्जा समेत पाएको भन्ने कहीं कतैबाट देखिदैन। मिति २०५२।१।१८ को राजपत्रमा प्रकाशित स्थानीय विकास मन्त्रालयको सूचनाको २(ड)मा "पदमपुर गाउँ विकास समितिबाट बसोबास सारिने परिवारहरुलाई आ-आफ्नो पहिलेको जग्गा र घर धुरीको अनुपातमा जग्गा तथा घर निर्माणको लागि मुआब्जा उपलब्ध गराउने " भन्ने उल्लेख भएबाट जग्गाको सोधभर्नाको रूपमा जग्गा नै र घर निर्माणको लागि मुआब्जा दिने भन्ने निर्णय भएको देखिन्छ। यस अवस्थामा यी प्रत्यर्थी/निवेदकहरु जग्गा सट्टाभर्ना वा मुआब्जा पाउनु पर्ने वर्गका ब्यक्ति रहे भएको नै देखिन आयो।

२६. नेपालको संविधानले सम्पत्ति सम्बन्धित हकलाई मौलिक हकको रूपमा संरक्षण प्रदान गरेको छ। संविधानको धारा २५ को उपधारा (१) ले नेपालको सबै नागरिकलाई "सम्पत्ति आर्जन गर्ने, भोग गर्ने, बेचबिखन गर्ने, व्यवसायिक लाभ प्राप्त गर्न र सम्पत्तिको अन्य कारोबार गर्न पाउने " हक प्रदान गरेको छ भने धारा २५ को उपधारा (२) मा "सार्वजनिक हितका लागि बाहेक राज्यले कुनै व्यक्तिको सम्पत्ति अधिग्रहण गर्ने, प्राप्त गर्ने वा त्यस्तो सम्पत्ति उपर अरु कुनै प्रकारले अधिकारको सिर्जना गर्ने छैन " भनी र धारा २५ को उपधारा (३) मा "उपधारा (२) बमोजिम सार्वजनिक हितका लागि राज्यले कुनै पनि व्यक्तिको सम्पत्ति अधिग्रहण गर्दा क्षतिपूर्तिको आधार र कार्यप्रणाली ऐन बमोजिम हुनेछ" भन्ने उल्लेख भएबाट नागरिकको सम्पत्ति सम्बन्धि हकलाई मौलिक हकको रूपमा संवैधानिक प्रत्याभूति दिएको देखिन्छ। *dnid*

दुर्गा

२७. राज्यलाई आवश्यक परेको अवस्थामा व्यक्तिको हक भोगमा रहेको सम्पत्ति राज्यले अधिग्रहण गर्दा कानून अनुरूपको प्रकृयाको अवलम्बन गरी उचित क्षतिपूर्ति दिएर मात्र गर्नुपर्ने हुन्छ। हाम्रो संविधानको धारा २५ को मनसाय पनि कार्यपालिकाको स्वेच्छाचारी अतिक्रमणबाट कसैको सम्पत्तिको अपहरण नहोस् भन्ने नै हो। राज्य नागरिकको संरक्षक भएको हुँदा राज्यले सबै नागरिकहरूको अभिभावकत्व लिन सक्नु पर्दछ। एकथरि नागरिकलाई सुविधा दिने नाममा अर्को थरिमाथि पूर्वाग्रह राखी अन्याय हुने अवस्था राज्यले सिर्जना गर्न हुँदैन। राज्यका क्रियाकलापहरू न्यायोचितमात्र नभई सबै नागरिकका लागि समन्यायिकसमेत हुनु पर्छ। Eminent Domain र Police Power को सिद्धान्तअनुसार राज्यले व्यक्तिको निजी सम्पत्तिमाथि नियन्त्रण, नियमन र अड्डुश लगाउन सक्ने मान्यता रहेको छ। तथापि यसको प्रयोगसमेत राज्यले असीमितरूपमा गर्न सक्दैन। त्यसका आधार र सीमाहरू राज्यको कानूनबाट निर्दिष्ट गरिएको हुनुपर्दछ। हाम्रो सन्दर्भमा जग्गा प्राप्ति ऐन, २०३४ सोही प्रयोजनका लागि नै प्रचलनमा आएको छ।

२८. जग्गा प्राप्ति ऐन, २०३४ को दफा ३ ले नेपाल सरकारले कुनै सार्वजनिक कामको निमित्त कुनै जग्गा प्राप्त गर्न आवश्यक ठहराएमा यस ऐन बमोजिमको मुआब्जा दिने गरी नेपाल सरकारले जुनसुकै ठाउँको जतिसुकै जग्गा प्राप्त गर्न सक्नेछ भनी व्यवस्था गरेको छ। यस व्यवस्थाअनुसार जग्गा अधिग्रहण गरिसकेपछि जग्गाधनीलाई मुआब्जा वा सट्टाभर्नामा जग्गा नै उपलब्ध गराउने भनी एक पटक निधो गरिसकेपछि सो अधिग्रहणमा परेका सम्पूर्ण जग्गाधनीहरूलाई मुआब्जा वा जग्गा सट्टाभर्ना गराउनु राज्यको कर्तव्य हुन्छ। समान अवस्थाका कुनै व्यक्तिले जग्गा सट्टाभर्ना वा मुआब्जा पाएको अवस्थामा भिलेज प्रोफाईलमा नाम समावेश हुन नसकेको वा मौकैमा दावी नगरेको भन्ने जस्ता आधारमा मात्र प्रत्यर्थी/निवेदकहरूले जग्गा सट्टाभर्ना वा मुआब्जा नपाउने भनी भन्न संविधानको धारा १८(१) मा उल्लेखित "सबै नागरिक कानूनको दृष्टिमा समान हुनेछन्। कसैलाई पनि कानूनको समान संरक्षणबाट वञ्चित गरिने छैन" भन्ने संबैधानिक प्रावधानको विपरित हुन पुग्दछ।

२९. अब निजहरूले के कुन जग्गाबाट के कति जग्गा सट्टाभर्ना पाउने वा के कति मुआब्जा पाउने भन्ने तर्फ हेर्दा, प्रत्यर्थी/निवेदकहरूले प्रदमपुर ८(क) कि.नं. २११, २२४, २२५,

दुर्गा

dnid

२३७, २३९, ४१७ समेतका कित्ता ६ का जम्मा क्षेत्रफल (१-८-०) एक विगाह आठ कठ्ठा जग्गा सट्टाभर्ना वापत पाउँ भनी रिट निवेदनमा दावी गरेको देखिन्छ। उक्त कित्ताका जग्गाहरू मध्ये कि.नं. ४१७ को ज.वि. ०-७-० मा कालिका नगरपालिका वडा नं. ३ को कार्यालय समेत रहेको देखिन्छ। यसरी कालिका नगरपालिकाको ३ नं. वडा कार्यालय रहेको जग्गासमेतबाट यी प्रत्यर्थी/निवेदकहरूलाई जग्गा सट्टाभर्ना वापत उपलब्ध गराउनु भनी यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट मिति २०७५।५।२७ मा भएको फैसला त्रुटीपूर्ण रहेको भनी कालिका नगरपालिकाको तर्फबाट प्रस्तुत पुनरावलोकन गरीपाउँ भन्ने निवेदनमा जिकिर लिएको पाईन्छ।

३०. प्रत्यर्थी/निवेदकहरूलाई जग्गा सट्टाभर्ना वापत उपलब्ध गराउनु भनी भएको फैसला त्रुटीपूर्ण रहेको छ भन्ने निवेदन जिकिर तर्फ विचार गर्दा, पदमपुर गा.वि.स. का जग्गाधनीहरूलाई जुटपानी गा.वि.स. मा स्थानान्तरण गर्न पदमपुर स्थानान्तरण समिति गठन भई जग्गा सट्टाभर्नाको लागि तत्कालिन मन्त्री परिषदको मिति २०५२।१।१८, मिति २०५६।६।१८ तथा मिति २०६३।१२।१ को निर्णय बमोजिम पदमपुर जग्गा स्थानान्तरण समितिको निर्णयानुसार साविक पदमपुर गा.वि.स मा जग्गा भएका जग्गाधनीहरूलाई जग्गा सट्टाभर्नाको लागि छुट्टाएको जग्गाबाट जग्गा सट्टाभर्ना गरी बाँकी रहेको विभिन्न ६२ कित्ताका २१ विगाहा ५ कठ्ठा ११.५ धुर जग्गा हाल परिवर्तित कालिका नगरपालिकाको संरक्षणमा रहेको देखिन्छ। यी प्रत्यर्थी/निवेदकहरूले सट्टाभर्नाको दावी गरेको पदमपुर द(क) कि.नं. २११, २२४, २२५, २३७, २३९, ४१७ जग्गाहरू समेत सोही कालिका नगरपालिकाको संरक्षणमा रहेको जग्गा मध्येकै रहेको देखिन्छ। यी प्रत्यर्थी/रिट निवेदकहरूले अधिग्रहणमा परेको आफ्नो जग्गाको सट्टाभर्ना वा मुआब्जा पाउनु निजहरूको संविधान तथा कानून प्रदत्त हक रहेतापनि यो यो कित्ता नम्बरको यो यो जग्गा नै सट्टाभर्ना पाउँ भनी दावी गर्नु प्रचलित कानूनले निजहरूलाई प्रदान गरेको देखिदैन। जग्गा प्राप्ति ऐन, २०३४ को दफा ३ ले "नेपाल सरकारले कुनै सार्वजनिक कामको निमित्त कुनै जग्गा प्राप्त गर्न आवश्यक ठहराएमा यस ऐनबमोजिमको मुआब्जा दिने गरी नेपाल सरकारले जुनसुकै ठाउँको जतिसुकै जग्गा प्राप्त गर्न सक्नेछ" भनी व्यवस्था गरेको छ। यस व्यवस्थाअनुसार जग्गा अधिग्रहण गरिसकेपछि

dnid

Anda

जग्गाधनीलाई मुआब्जा वा सट्टाभर्नामा जग्गा नै उपलब्ध गराउनु राज्यको कर्तव्य हुन्छ। उक्त ऐनको दफा १३ को उपदफा (१) मा “यस ऐन बमोजिम प्राप्त गरिने जग्गाको मुआब्जा नगदीमा दिईनेछ” भनी र ऐ. दफा १४ मा “यस ऐन बमोजिम जग्गा प्राप्त गर्दा त्यस्तो जग्गा प्राप्त गरिएको ठाउँमा सम्पूर्ण जग्गा पर्ने व्यक्तिले मुआब्जा वापत जग्गा नै लिन चाहेकोमा ऐलानी वा नेपाल सरकारको स्वामित्वमा भएको वा नेपाल सरकारले प्रचलित कानून बमोजिम विक्री वितरण गर्ने व्यवस्था भएको कुनै जग्गा उपलब्ध भएमा नेपाल सरकारले त्यस्तो जग्गा नै सट्टामा दिन सक्नेछ” भन्ने उल्लेख भएको पाईन्छ।

३१. भिलेज प्रोफाईलमा तत्काल नाम समावेश हुन नसकेको कारणबाट यी प्रत्यर्थी/निवेदकहरूले तत्काल गठीत पदमपुर स्थानान्तरण समितिबाट वितरण भएको मुआब्जा तथा जग्गा सट्टाभर्ना पाउनबाट बन्चित रहेको भनी उक्त पदमपुर स्थानान्तरण समिति विघटन भैसके पश्चात यस अदालतमा रिट निवेदन दायर गरेको देखिन्छ। यस अवस्थामा अधिग्रहणमा परेको प्रत्यर्थी/निवेदकहरू मध्ये निवेदक मनबहादुर ठकुरीको नाममा मालपोत कार्यालय चितवनमा एकलौटी दर्ता श्रेस्ता कायम भएको चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स.वडा नं. ५(ग) कि.नं. ५३५ को जग्गा विगाहा ०-१-०(एक कठ्ठा) जग्गा, निवेदक पुर्ण प्रसाद अधिकारीको नाममा दर्ता भएको चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स.वडा नं. ८(क) कि.नं. २०२ को जग्गा विगाहा ०-१-० (एक कठ्ठा) जग्गा, निवेदक हिरा प्रसादको आमा नयना कुँवर जोगीको नाममा दर्ता भएको चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स.वडा नं. ९(ख) कि.नं. ६१ को जग्गा विगाहा ०-०-१० (दश धुर) जग्गा, निवेदक लक्ष्मण कुँवरको नाममा दर्ता भएको चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स.वडा नं. ८(क) कि.नं. ३३३ को जग्गा विगाहा ०-१-०(एक कठ्ठा) जग्गा, निवेदक ज्ञानबहादुर कुँवरको नाममा दर्ता भएको चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स.वडा नं. ७(ख) कि.नं. ७२ को जग्गा विगाहा ०-१-४(एक कठ्ठा चार धुर) जग्गा, निवेदक लक्ष्मण सिंह ठकुरी नाममा दर्ता भएको चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स.वडा नं. ९(क) कि.नं. ५६१ को जग्गा विगाहा ०-२-०(दुई कठ्ठा) जग्गा, निवेदक कृष्णबहादुर बुढाथोकीको नाममा दर्ता भएको चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स.वडा नं. ८(क) कि.नं. २०५ को जग्गा विगाहा ०-१-०(एक कठ्ठा) जग्गा, निवेदक कमलादेवी राजथलाको पति

Anda

Andef.

नजरमान राजथलाको नाममा दर्ता भएको चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स.वडा नं. ५(ख) कि.नं. ५६० जग्गा विगाहा ०-२-०(दुई कठ्ठा) जग्गा र निवेदक गुम प्रसाद गुरुङको नाममा दर्ता भएको चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स.वडा नं. ९(ख) कि.नं. ५७ को जग्गा विगाहा ०-१-०(एक कठ्ठा) जग्गा वापत मात्र निज निवेदकहरूले मुआब्जा वा जग्गा सट्टाभर्ना पाउने अवस्था देखिन्छ। पदमपुर स्थानान्तरण आयोजना सम्बन्धी प्रस्ताव स्वीकृत गर्ने बारेमा स्थानीय विकास मन्त्रालयबाट मिति २०५६।७।११ मा निर्णय हुँदा प्रस्ताव नं. २(घ)(१) मा "भिलेज प्रोफाईलमा नाम समावेश भएका तर आफ्नो जग्गा नभई अर्काको जग्गामा काम गरी बसेकाहरू वा ३ कठ्ठा सम्म जग्गा भएका परिवारलाई ३ कठ्ठा सम्म दिने" भनी निर्णय भएको देखिएको र स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०५२।१।१८ को राजपत्रमा प्रकाशित सूचनाको २(ड) मा "पदमपुर गाउँ विकास समितिबाट बसोबास सारिने परिवारहरूलाई आ-आफ्नो पहिलेको जग्गा र घर धुरीको अनुपातमा जग्गा तथा घर निर्माणको लागि मुआब्जा उपलब्ध गराउने" भनी निर्णय भएको देखिँदा सो भन्दा बाहेक अन्यथा हुने गरी प्रत्यर्थी/निवेदकहरूलाई मुआब्जा दिनु भनी भन्न प्रचलित कानून र समन्यायको सिद्धान्त विपरीत हुन जान्छ।

३२. यसरी स्थानीय विकास मन्त्रालयको २०५२।१।१८ को राजपत्रमा प्रकाशित सूचना तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको मिति २०५६।७।११ को निर्णय अनुरूप जग्गा प्राप्ति ऐन, २०३४ को दफा १३ र १४ बमोजिम प्रत्यर्थी/निवेदकहरूलाई निजहरूको पहिलेको जग्गाको अनुपातमा उचित मुआब्जा वा उपयुक्त स्थानमा जग्गा सट्टाभर्ना प्राप्त गर्न सक्ने देखिएको अवस्थामा उल्लेखित चितवन जिल्ला पदमपुर गा.वि.स. वडा नं. ८(क) कि.नं. २११, २२४, २२५, २३७, २३९ र ४१७ समेतको ६ कित्ता जग्गा विगाहा १-८-० (एक विगाहा आठ कठ्ठा) जग्गाबाट प्रति निवेदक ३ कठ्ठाको दरले जग्गा सट्टाभर्ना दिनु दिलाउनु भनी प्रत्यर्थी/निवेदकहरूको हक भोगमा रहेको जग्गाको क्षेत्रफलको विवेचना नगरी जग्गा प्रदान गरीनुपर्ने स्थान र निश्चित क्षेत्रफल समेत तोकी परमादेशको आदेश जारी गर्ने गरी यस अदालतबाट मिति २०७५।५।२७ मा भएको आदेश (फैसला) मिलेको देखिन आएन। *Andef.*

Handwritten signature

३३. यस इजलासमा बहसको क्रममा प्रत्यर्थी/निवेदक तथा पुनरावेदक/विपक्षीका तर्फका कानून व्यवसायीहरुबाट प्रत्यर्थी/निवेदकहरुले यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट मिति २०७५।५।२७ मा भएको आदेश(फैसला) बमोजिमका जिल्ला चितवन पदमपुर गा.वि.स. वडा नं. ८(क) कि.नं. २११, २२४, २२५, २३७, २३९ र ४१७ मध्ये कै जग्गाबाट कित्ताकाट गराई जग्गाधनी प्रमाणपुर्जा प्राप्त गरीसकेका भनी उल्लेख गर्नुभएको र मिसिल संलग्न मालपोत कार्यालय चितवनको च.नं. १३३२८ मिति २०७५।१२।२७ को पत्रको छाँयाप्रतिबाट यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट मिति २०७५।५।२७ मा भएको आदेशानुसार जग्गा दर्ता श्रेस्ता कायम गरी पुर्जा समेत उपलब्ध गराईएको भन्ने देखिन आयो। यसरी यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट मिति २०७५।५।२७ को आदेश(फैसला) मिलेको देखिन नआएको अवस्थामा उक्त मिति २०७५।५।२७ को आदेश(फैसला) बमोजिम कित्ताकाट गरी प्रदान गरीएको जग्गा धनी दर्ता प्रमाणपुर्जा समेत कायम रहन सक्ने देखिन आएन।

३४. अतः उपर्युक्त उल्लेखित र विवेचित आधार कारणबाट उल्लेखित जिल्ला चितवन पदमपुर गा.वि.स वडा नं. ८(क) कि.नं. २११, २२४, २२५, २३७, २३९ र ४१७ समेतको ६ कित्ताको जम्मा क्षेत्रफल जग्गा विगाहा १-८-० (एक विगाहा आठ कठ्ठा) जग्गाबाट प्रति निवेदक ३ कठ्ठाका दरले जग्गा सट्टाभर्ना दिनु दिलाउनु भनी विपक्षीहरुको नाममा परमादेशको आदेश जारी गरिदिएको छ भनी यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट मिति २०७५।५।२७ मा भएको आदेश मिलेको नदेखिँदा केही उल्टी भै प्रत्यर्थी/निवेदकहरुलाई निजहरुको पहिलेको जग्गाको अनुपातमा उचित मुआब्जा वा उपयुक्त स्थानमा जग्गा सट्टाभर्ना दिनु भनी परमादेशको आदेश जारी हुने ठहर्छ।

३५. माथिका विभिन्न प्रकरणहरुमा विवेचना भए अनुरूप न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा ११ बमोजिम यस अदालतमा दर्ता हुने पुनरावलोकनको निवेदन फैसला भएको मितिले एक वर्ष भन्दा पछि दर्ता हुन नसक्ने र सो अवधि नघाई फैसला तयार भएको अपवादात्मक अवस्था पुष्टी भएमा मात्र त्यस्तो निवेदन दर्ता हुने भएकोले फैसलामा हस्ताक्षर भै प्रमाणित भएको जानकारी फैसला अपलोड भएपछि स्वतः मुद्दा व्यवस्थापन प्रणाली (CMS) मा प्रविष्ट भएको पक्षको मोबाइल नम्बरमा संक्षिप्त सन्देश (SMS) जाने

Handwritten signature

Handwritten signature

प्रणालीको विकास गरी लागू गर्न र न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा ११ को उपदफा (४) बमोजिम पुनरावलोकनको निवेदन दर्ता गर्दा यस अदालतबाट फैसला भएको मितिले एक वर्ष नघाई दर्ता हुन आएमा त्यस्ता निवेदन दर्ता नगर्न नगराउन यस अदालतका मुख्य रजिस्ट्रारलाई आदेशको प्रतिलिपि पठाई अरुमा तपसिल बमोजिम गर्नु।

तपसील

माथी ठहर खण्डमा लेखिए बमोजिम यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट मिति २०७५।५।२७ मा भएको आदेश केही उल्टी भै प्रत्यर्थी/रिट निवेदकहरुलाई निजहरुको पहिलेको जग्गाको अनुपातमा उचित मुआब्जा वा उपयुक्त स्थानमा जग्गा सट्टाभर्ना दिनु भनी परमादेशको आदेश जारी हुने ठहरेकाले प्रस्तुत आदेशको कार्यान्वयन प्रयोजनार्थ आदेशको प्रतिलिपि समेत साथै राखी आदेशको जानकारी महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयलाई र फैसला कार्यान्वयन निर्देशनालयलाई दिनु..... १

प्रस्तुत आदेशको जानकारी रिट निवेदकहरु र विपक्षीहरुलाई दिई दायरीको लगत कट्टा गरी आदेश विद्युतीय प्रणालीमा प्रविष्ट गरी मिसिल नियमानुसार गरी अभिलेख शाखामा बुझाईदिनु..... २

Handwritten signature

मनोजकुमार शर्मा
(न्यायाधीश)

उक्त रायमा हामी सहमत छौं।

Handwritten signature
तिजप्रसाद श्रेष्ठ
(न्यायाधीश)

Handwritten signature
नहकुल सुवेदी
(न्यायाधीश)

इजलास अधिकृत(उपसचिव): कुबेर पाण्डे

कम्प्युटर अपरेटर: रामशरण तिमिल्सिना

इति सम्बत् २०७९ साल मंसिर महिना ८ गते रोज ५ शुभम्